Трохименко примружив очі: над головою йому, над золотим колосом подільської пшениці високо стояло сонце.

Димні хмарини, схожі на бабине літо, заткали були на сонце на одну лише мить...

Гарячий серпневий день приском пломенів над рікою Збруч; червона шелюга, верболіз і верби молоді заступили перед сонцем цю ріку давню ніби навмисне, щоб не висохла —така вона мілка влітку — прославлена Збруч-ріка!

І ріка ліниво, журно якось плющить рудою осугою аж до Дністра... Вона плющить отак споконвіку на землі українській, як тавро те — Збруч-ріка!

Кому не служив у минувшині Збруч?...Трохименко звів свої очі до сонця знічев'я: зацікавився, чого воно раптом потьмарилося?

Ні, все ніби гаразд: сонце світить, як і світило, Збруч, де замаскований лежить на березі Трохименко, так само плющить поміж стернями, як і плющив, а більше-жодних змін на дільниці вартового червоноармійця.

Сонний, тихий українсько-польський кордон!... Трохименкові навіть лежати нудно, така навкруги тиша. Минув уже місяць, як він прибув над Збруч з далекого Амуру — там були жорстокі бої, небезпека, смерть, а тут — золоті пшениці, сиві жита і — сонце!

Він, розваги ради, з погордою порівнює повноводу Біру на Амурі з мізерним Збручем: "Ото річка, я розумію, — хоче він сказати комусь, — а Збруч-рівчак якийсь замулений..."

Дивно, йому снилися сьогодні жовто-зелені води ріки Біри. Темний, густий-густий ліс, росяна трава на заливних лугах і чорні, з потрісканою корою, берези… Десь горіла тайга. А під березовим пеньком — його так яскраво бачив Трохименко — лежав мертвий китаєць. І Біра запінена заливала тому китайцеві рота водою…

"Бій, мабуть, під Чорняєвим снився мені", — подумав Трохименко.

Підсунув рукою польового бінокля, обережно протер йому лупаті очі і, в сотий раз, може, оглянув лінію кордону.

Десь далеко, випроставши спину, стояв по тім боці ріки вуйко; у білих штанях, постолах, в якомусь каптурі без рукавів, — вуйко схожий був здалеку на лелеку, що несподівано спустився замість болота на сиві жита. Він стояв і пильно мантачив бруском косу, а коли скінчив мантачити, тоді застромив того бруска в дерев'яну кобуру при боці й пальцем по лезу коси…

"Чи гостра ж коса?" —промайнуло в Трохименка запитання.

Родом з Черкащини, він здивований був з бруска вуйкового: хто мантачить бруском косу? На Черкащині засміяли б такого ветхого косаря! Так незручно носити того бруска при боці, важко; вода, мабуть, хлюпає з кобури, а він ще й досі мантачки не придбав собі!… Порадити б йому мантачку… Мантачка — куди зручніша!

Отак розумуючи, Трохименко весело засміявся: йому було видно невдаху-косаря до найменших дрібниць.

— Іч, на сонце позирає,— приказував він, спостерігаючи вуйка, — дощу, мабуть, боїться в жнива… Одразу видно тобі нашого чоловіка!

Справді, заскаливши трохи око, вуйко підвів голову —дивився й собі на потьмарене сонце; з піднесеною вгору головою він стояв хвилин зо дві, щось притакнув і понуро схилив чоло до землі.

Далі зручніше повернув під руку кісся,— коса ясно заблищала проти сонця, а вуйко на всю руку, розгонисто й широко почав класти новий покіс.

У Трохименка, коли вуйко закошував нову ручку, зринуло дивне бажання: пожартувати з ним.

Гукнути б йому отак, по-парубоцькому, на всю горлянку, як то робив колись Трохименко на селі: "Не давіть, дядьку, на п'ятку,-однаково олія не потече!"

І звідки йому такі дикі мислі, з обуренням подумав Трохименко.

Йому навіть смішно стало, що в нього зринула така думка.

Зразковий червоноармієць з прикордонного корпусу, вій прекрасно знав, що гукнути на такій відповідальній варті, як його варта, міг би лише божевільний. Сам сміявся з вигадки своєї й жартома приказував:

— Косіть, вуйку, на здоров'я… Косіть собі з ланом-богом!…

Дивився пильно на соромливі кущі червоної шелюги, на молодий очерет понад берегами Збруча, на сиві жита далекі — скрізь оглянув до дрібниць свою дільницю. Але навкруги — особлива, урочиста якась тиша.

Аж дивувався: в чому річ? Сьогодні ж повинні приїхати над Збруч гарцежи польські, так принаймні казав Трохименкові начальник застави. Більше того, начальник застави передав, як йому — Трохименкові — слід

поводитися з тими гарцежами чваньковитими, коли вони будуть шипіти над рікою свої прокльони Україні.

— Не зважай… Хай собі побавляться у непереможну націю, а ти — пильнуй варти. От і все.

І Трохименко з великою цікавістю чекав на гарцежів, адже з ними завжди наїздить багато вельможного панства, — а тоді така весела варта, як ніколи!

Він уже не раз бачив тут, на українсько-польському кордоні, випещених панків з панянками — о, то все біла кість наїздить над Збруч!

Вони завжди ловлять очима далекі вежі Кам'янця-Подільського… Трохименко знає: вони довго стоятимуть над берегом Збруча, тихо заводитимуть свої пісні і будуть співати їх урочисто, з блискучими очима; жовнір польський буде ласкаво, винувато усміхатися, раз у раз підбігатиме від однієї групи до другої, і, заклопотаний, він показуватиме рукою на прикордонний стовп з молотом і серпом…

— Дивіться, пани ласкаві, дивіться… Більшовицький стовп.

— Кордон, панно…

Елегантні панни й пані, зачаровані краєвидом, мовчки дивитимуться на золоті подільські пшениці, мрійно зводитимуть очі на білий Хотин, затканий зеленими берегами, і, невідомо з чого саме незадоволені, вони підійдуть аж до берега Збруч-річки, щоб востаннє —на прощання — кинути якийсь прокляття дикій, варварській країні —сусідці.

Трохименко опустив бінокля. Не видно тобі й поганенького гарцежа, ніде й нікого… Хвилястий степ, сонце.

Вартовий жовнір видивлявся н люстерко; з нудьги, видно, спробував видавити на носі утра, але й він несподівано заховав люстерко до кишені й солодко, примружуючи по-котячому очі, позіхнув.

На степу, вимахуючи розгонисто косою, ручка за ручкою, косив вуйко, схожий здалеку на лелеку.

— Шарх, шарх...-долітали іноді дзвінкі звуки коси.

— Ет, чорт з ними: приїдуть — добре, не приїдуть — ще краще... — міркує Трохименко, згадавши гарцежів з панянками.

Гарцежи польські, як говорив йому начальник застави, досвідчені і добре вправні шпигуни... Так, треба мати метке око, гав ловити тут не доводиться, бо це люди такі, що самого бога взують і роззують: солідні люди, хоч і молоді! А спеціалізуються, мовляв, гарцежи над Збручем... Отже, вартуй пильніше!

Начальник застави — низенький, чорноокий Калінкін — запевняв Трохименка, що гарцежи повинні бути сьогодні обов'язково — такі є точні інформації...

І — маєш: сонце давно вже звернуло з обід; Трохименкові надокучило раз у раз, коли з'явиться на обрії якась точка, детально обсервувати її в бінокля, гарцежів — згорять вони — нема та й нема!

Вуйко встиг давно вже пообідати свій немудрий обід, відпочив трохи й косу підклепав... Він уже знову кладе покоси ручка за ручкою.

— Виходить, помилився товариш Катінкін,— вирішує остаточно Трохименко.

Він бере до рук рурку телефону-подзвонити й запитати Калінкіна: чи приїдуть сьогодні гарцежи, чи ні?...

"Ще на догану наскочу, — сам собі розраював, — на чорта вони мені здалися? Та й запитувати телефоном незручно, хіба це така надзвичайна подія?..."

У вуха червоноармійцеві голосною луною врізається дзвінкий дитячий голос:

— Ачу! Коли ти сі вгамуєш? Де ото ти вирядилася, моя пані ласкава? Чого тобі там треба?...

Зацікавлений, Трохименко сторожко повертає голову назад, на дитячий голос.

Перед очима йому —праворуч —стіною стоять пшениці, а ліворуч, недалеко села, стайками і журавлиними ключами — копи...

Возовиці ще немає, отож копи стоять з гордо піднесеними шапками —пишні, як ті шишки на весіллі; над ними тремтять незримі золоті струни —дзвенить ланом тонка мелодія, а копи, ніби зачаровані з музики степової, то хмарніють, то міняться на сонці щирим золотом.

І тільки край дороги, на стародавньому козацькому окопі, хтось порушив уже спокій і гармонію кіп: там вивершували важкими снопами першого воза.

А зовсім близько Трохименка, за гони якісь, майорить під копами у червоній косинці гілка, тонка, мов те стебло, дівчинка. Вона завертає від кіп свині...

— Минка,-вирішує червоноармієць, хто ж інший насмілиться пасти так близько кордону? Тільки Минка! О, це смілива дівчина?

Трохименко добре знає Минку: вона день у день підходить попаски із своїми аж до берега річки, нікого не боїться!

Йому навіть приємно за Минку, що вона така сміливa дівчина.

Кордон? Не розуміє цього слова Минка. По той бік Збруча, знає вона, живе її тітка, материна сестра ріпна; живуть ті ж самі люди, що й по цей бік, — а хтось вигадав кордон над Збручем!…

Смішно, пастухи — по обидва боки річки — бояться підходити близько берега, але вона — Минка-ніколи!

Ніхто, мабуть, не був з пастухів там, де вже лежать червоноармійці… Вони кумедно так зодягнені —плямисті якісь штани, сиві, кольору неспілого жита, сорочки, годі й помітити їх під ногами!… Дивишся-ворушиться камінь, горбиться, а ближче —на тебе чатують з трави суворі або ласкаві очі…

Минці, бували такі дні, щастило й купатися в Збручі,-а хто ж інший насмілювався?…

Проте найбільшого клопоту завдає Минці ота велика, покарбована чорними латками свиня. Яка вона неслухняна,-сказати не можна!

От і зараз, не встигла ще Минка й присісти на межі, а свиня-рох-рох-рох-рушила вже під стайку кіп.

— Ачу, дурна, назад, — вдруге чує Трохименко Минчин голос. — Де ото вирядилася мені, га? Де, я питаю?…

Минка суворо, як то роблять дорослі, умовляє свиню повернутися назад, а коли бачить, що свиня все-таки підкрадається під копи, тоді дівчина зривається з місця і, метко розмахуючи ціпком у руці, грудкою котиться під копи, щоб завернути неслухняну пані свиню, як її величає Минка.

Вона ще довго потім буде страмити й картати перед поросятами матір їхню, покарбовану чорними латками. Ади, дивіться, яка вона лиха в Минки, що то вона витворяє, якого клопоту завдає дівчині?…

"Хороше, розумне дівча,— настирливо вривається Трохименкові думка.-Диви, пасе ті поросята, як мати діти…"

Задоволено усміхаючись на якусь свою давню-давню згадку з дитячих літ, Трохименко повертає знову голову на каламутні хвилі ріки Збруч: дивиться на польську територію. Вартує пильно кожного куща шелюги, найменший рух очеретини ловить він очима!

Смішно Трохименкові: от недавно, здається, як і Минка, сам він бігав завертати скот,— бо не пас малим свині; їв смачну-смачну недопечену картоплю на полі, міняв за яйця махорку, дині дубівки-ого, всього було; і, дивно, якийсь жаль йому, що не можна вдруге повернути хоч один синій день той, коли сонце в степу наче за роги водило корову його на ситу пашу, коли він пісні на ціпках вигравав, коли воював з пастухами на Козацькій могилі, коли…

"Ех, і діла ж були!" — задоволений, урвав він свої дитячі згадки.

Трохименко здивований був, що до нього прийшли сьогодні, бодай у згадці, літа дитячі, сам він ніколи не любив згадувати про своє життя на селі, бо зазнав там змалку усіх радощів і горя вбогої мужицької дитини… Особливо горя.

І зрозуміло, чому його серце лежить до Минки: "Таке мале дівча, мов той стручок перцю неспілий, а мусить змалку тупати коло скотини, ранить ноги по стерні, і ніколи — за життя своє — не доп'є, не доїсть, не доспить… Хіба Минка, свині пасучи, виб'ється коли із тих злиднів?"

Трохименкові стало жаль Минки, жаль змарнованих по наймах літ і сестри своєї, що десь у Києві чужі діти чукає…

"Поки багатий стухне, то бідний з голоду спухне... Виходить, бігай, Минцю, щоб поросятка в шкоду не вскочили!"

Червоноармієць скрутнув головою й міцніше стиснув у руках рушницю.

Ні, таки добре роблять, на його думку, більшовики, коли чухрають багачів... Хай усі будуть рівні!

Ще раз обвів очима голі стерні, стайки кіп і на межі, у бублик зігнуту, Минку.

Дівчина, розпустивши по стерні свині, обідала; вона вив'язала з вузлика шматок хліба, дві пучки солі і вмочила сизу цибулину в сіль ту...

Трохименко уявляв собі обід Минчин, бо не раз уже бачив, як вона обідала недалеко Збруча; а два тижні тому розпитав дівчину, чия вона й звідки. І цікавився, чи свої свині пасе Минка?

Родом Минка — ця гінка й розумна на свої літа дівчина — з Гаврилівців — села хоч і стародавнього на Поділлі, проте вбогого; Гаврилівці, як розповідав Трохименкові якийсь дивак професор з Кам'янця-Подільського, один раз тільки зажили собі на віку слави: пограбували польського посланця, що їхав до якогось там турецького паші...

Ніхто з гаврилівчан не знає, мабуть, яку славу носить село їхнє, хіба один професор кам'янецький!

А свині Минка пасе одному дядькові — такий собі заможненький, віробожний, з убогою рослинністю на обличчі, схожою на озимину, прибиту морозом,— Юхим Запара.

Він за це поле Минчиній матері обробляє, снопи в жнива возить, косить; а мати — разом з Минкою — полють йому, жнуть; ще й свині пасе літо Минка… У багатого дядька служить.

У Минчиної матері ще є діти, тільки вони малі дуже, хлопці її…

— Ачу! Здохла б ти йому на радість,-втретє чує Трохименко Минчині скарги на свині.

Гаряче серпневе сонце дошкулило, видно, тонкошкіру свиню; підкидаючи вгору писка, вона чмихала й бігла до річки, як божевільна, не звертала жодної уваги на свого маленького пастуха, на ціпка, а тільки скоса поглядала іноді на поросята — чи біжать вони слідом за нею.

Минка аж розплакалася; не встигла скінчити обід, як довелося знову бігти; спідничина метлялася дівчині поміж ніг, а вона на всю силу мчала полем і все нахвалялася ціпком, що тремтів їй у руці…

"От морока Дівчині…"

Трохименко не скінчив своєї думки, як над вухом йому ледве чутно, глухо задзвонив телефон; поспішаючи, нервово взяв рурку до вуха й слухав:

— Варта 3128?

— Так.

— Гарцежи, як вам казав, уже на лінії фільварків польських. Навпроти вашої дільниці будуть, мабуть, тільки кінні загони… У них, здається, маневри. Дивіться там пільніше. Все.

— Слухаю.

І Трохименко, підвівши чоло, поклав рурку телефону.

Все трапилося так несподівано і так раптово, що годі було деталізувати розпорядження начальника застави... Ясно й так: пильніше вартуй кордон!

Трохименкова рука лежата ще на рурці телефону; десь на обрії — уявляв собі —от-от повинні з'явитися гарцежи —тоді, мовляв, розпочнеться справжня варта — без нудьги, без дитячих споминів... Така, може, як недавно на Амурі!

— У них, здається, маневри... — звучали ще слова начзастави.

І раптом праворуч, на межі кордону, хтось важкий, з чорними латками на спині, колесом шубовснув у воду... Аж запирхкав.

З розгону, безцеремонно ламаючи крихке стебло пшениці, невідомий Трохименкові злочинець спробував перейти кордон ясного, сонячного дня!

Червоноармієць хапливо, звичним рухом, повернув навскоси рушницю й підкинув її на руку, щоб краще було взята йому на мушку зухвалого шпигуна чи контрабандиста

— Не втічеш, голубе... ні,-підбадьорюючи сам себе, тихо приказував Трохименко.

Він розкрив уже рота, щоб гукнути звичайне в таких випадках "стій", хоч добре знав, що такий зухвалий перехід кордону вимагав у першу чергу кулі; правда, постріл на кордоні не завжди буває виправданий, і не такий уже героїчний вчинок — випустити кулю, а ще гірше — не влучити, пустити її в небо синє...

Трохименко був блідий, схвильований і всю силу волі скупчив на одному: влучити. За всяку ціну влучити невідомого ворога.

То нічого, що пострілом він викриє своє замасковане місце, що вогненна лінія кордону з тривогою — по обидва боки Збруча — випускатиме на сполох кулі вгору, то все — дурниці, не варті серйозні уваги.

Дипломати по обидва боки ріки будуть собі на дозвіллі вивчати, з якого боку був перший постріл, а йому, Трохименкові, треба затримати ворога, а коли не пощастить — подарувати йому кулю в далеку дорогу…

Так розуміє він, червоноармієць, своє завдання.

…Трохименко скригнув з люті зубами, плюнув кудись зозла аж на дуло рушниці і, незадоволений, впівголоса вилаявся; далі поволі спустив мушку з чорної латки на воді і, все ще схвильований, втопив очі в одну точку: на велику ікласту голову свині.

— От історія! Сказати комусь соромно навіть — свиню замість шпигуна хотів забити!…

І все-таки Трохименко не знав, що йому слід зробити негайно, щоб урятувати безглузду ситуацію: підвестися-незручно, він викриє тоді своє замасковане місце, чекати ж, поки Минка сама впорає цю божевільну свиню, теж не випадає… Проте вирішив зачекати.

На березі річки з усіх боків оточена галасливими поросятами бігала Мішка й кричала:

— Де ото ти залізла, очі тобі вилізли б?

А свиня на крик не зважала; тріпаючи головою, капловуха купалася, видно, в Збручі з великою насолодою; вода блискучими краплинами

стікала їй по щетині, а вона ще з більшим завзяттям пирхкала й задоволено рохкала.

— Палю, пацю… вилазь уже, — вговоряє Минка свиню, а сама тихо плаче край берега великими невтішними сльозами.

На крик Минчин по той бік кордону-ріки підвівся польський жовнір; у Трохименка глибоко десь закралася думка, чи не збираються Минка з жовніром відвернути його увагу, щоб у цей час хтось проскочив лінію кордону? Може, підговорили Мінку нарошне загнати в річку свиню?…

І Трохименко ще з більшою пильністю стежить за найменшим рухом Минки й жовніра.

Зелена каска з одноголовим білим орлом над лобом хитнулася на стежці раз-другий— польський жовнір, удаючи, ніби його зовсім не цікавить крик над рікою, ступив декілька кроків до берега: дивився на більшовицьку свиню.

Ні, Трохименко не буде й собі підводитися на ноги, як то зробив жовнір: навіщо йому викривати свою замасковану засідку?

Він певний, Минка незабаром вижене з води свиню; хтось надійде, може, допомогти їй, а не треба — заради такої дрібниці — турбувати телефоном Катінкіна… Шпигувати ж на користь панів поляків Минка, на його думку, ніколи не буде… Та й уговорити її на такий злочин не так уже легко.

А тим часом задоволена, очевидно, з теплої води й затишку свиня й не збиралася рушати звідти з доброї волі; повертаючи к сонцю то один бік, то другий на мілкому дні Збруча, вона зовсім забула за Минчину владу над собою; більше того, шукаючи глибшого місця, вона лягла лівим боком на території кордону польського-підсунулася аж під самий берег.

Дивилася із свого логва задоволеними очима на Минку, на поросята, що пацюками бігали край гаврилівського берега, й рішуче не хотіла вилазити з води.

Коли Минка помітила, що свиня от-от порушить кордон, — знала з розмов: половина Збруча наша, а друга-польська, і оді ще більше заметушилася на березі. Вона голосно розплакалася; крізь сльози, змішані на обличчі з пилюгою, говорила до свині ніжні-ніжні слова, як та мати непосидющій і неслухняній дитині:

— Пацінька, паця, паця… Вилазь уже, годі… Вилазь, чого тобі там?…

Свиня ж нерухомо, затаївши з насолоди дух, лежить у воді як мертва, тільки вона вряди-годи пирхкає від задоволення. По воді розходяться кола, й тремтить очерет.

Тоді Минка підбирає руками спідничину, міцніше стискає в руці свого ціпка й рішуче сплигує у воду; тихо підкрадаючись, вона підходить до свині з лівого боку: Минка — на глибокому, спідничина мокне їй у воді, ноги тремтять, але вона ступає так обережно, з особливим мисливським завзяттям — не зважати на перешкоди; очі-сині, ніби вкраплені з небесної емалі —світяться Минці гнівом, вона вся тремтить у воді, а все ж підводить руку з ціпком і, закусивши капризно нижню губу, б'є ним з усієї сили по воді… Летять бризки, заливають Минці очі. Вона нашвидку витирає рукавом забризкане обличчя, хватає рукою вимитий з берега корінь і, зірвавшись, спорсає у воду.

Свиня злякано підкидає голову, схоплюється на ноги, оторопіло давиться на Минку, хвилина —і вона вискакує на територію польської держави.

— Ой, мамо… Ой, боже мій… Де йдеш, скажена? — кричить не своїм голосом перелякана Минка

— От історія! — вдруге говорить сам до себе Трохименко. — Таки матиму догану, як пить дати —матиму…

І він ще пильніше вдивляється, що там діється — по тім боці Збруча — з Минкою. Адже вона, як не смішно, порушила кордон двох країн…

Польський жовнір, видно Трохименкові, поправив на плечі рушницю й так само, як і він, червоноармієць, мовчки стежить за боротьбою Минки.

Польський жовнір знімає з плеча рушніщю, підсмикується, вирівнюється — враження, ніби він збирається рушати до Минки.

Червоноармієць, щоб краще йому бачити, знову підсовує собі бінокля. Він здивований: жовнір буде заарештовувати Минку на польській території?

Адже він добре бачив, як вона — бідна дівчина — гейкалася з тією божевільною свинею. Як, нарешті, примушена була порушити лінію кордону… Хіба в нього не людське серце?

Жовнір підходить близько Минки і голосно, щоб чути було, видно, голос його й на території Радянської України, гукає.

— Чого, дурна, вовтузишся з нею? Бий її — прокляту —між вуха! — суворо, по-діловому дає він пораду Минці.

— Справедливо, — піддакує на жовнірові слова Трохименко. — По-людському, без хамства…

І він з невисловленою радістю і вдячністю дивиться на струнку, добре вишколену військову виправку білявого жовніра.

А Минка, не зрозумівши польської вимови, хоч жовнір і говорив до неї по-українському, розплакалася з переляку ще голосніше. Вона била свиню ціпком з усієї сили, гукала й благала її, проте — перелякана й розгублена — дівчина не мала вже снаги нагнати тварину на мілке місце.

І свиня, ніби на зло Минці, крутилася поміж кущів шелюга і все бігла понад берегом ріки далі й далі…

На гармидер над Збручем зацікавлено підвів голову вуйко. Він дійшов уже на своєму півморгові останньої ручки і, спершись на кісся, пильно стежив старечими очима: пан жовнір, дівчинка з Великої України і свиня покарбована, що за нею гасає плачучи дівчинка,— зацікавили вуйка надзвичайно.

"Ая… не впасла свиню мала… А тепер маєш: чи поверне ж її жандар з постерунку, чи пропала, дівко, свиня?" — так міркував собі вуйко.

І все оглядався, чи ніхто не стежить за ним, що він ото дурно стоїть, без роботи, та ще й на Велику Україну поглядає… І, хитруючи, вуйко дивився спідлоба, а здалеку здавалося, що він кузку якусь пильнує собі на дорозі!

…Понад берегом Збруча, гарцюючи конем, мчить вершник. Він виринув з пашні десь коло постерунку, навпроти фільварків польських… Кумедно підскакуючи на сідлі, як то роблять кавалеристи-новаки, вершник галопом під'їздив до білявого жовніра

Минці пощастило нарешті випередити свою свиню й завернути її на старе місце — навпроти Трохименкової засідки; захекана, озлоблена від ударів Минчиного ціпка, свиня не зважувалася вдруге плигати у воду, вона все підкидала свого писка й дивилася на поросята по той бік ріки, ніби запитувала: "Чому не йдете до матері?…"

"Нарешті кінець з цією скаженою свинею,-подумав червоноармієць. — Скоріше наганяй її, прокляту, у воду",-намагався порадити дівчині востаннє Трохименко. Перед очима йому, заступивши на мить Минку, стояв невідомий вершник.

У сірому, попелястому кольору костюмі, зручно й легко сиділа на кавалерійському сідлі панна. Була вона з обличчя, як помітив Трохименко, гарна: стрункa, русява, губи її тоншали у куточках вуст, а підборіддя — навпаки — випиналося наперед; сірі, крицеві очі особливо якось пасували до її мужнього і трохи, може, гордовитого обличчя. Тримала в руці в лайковій рукавичці стека, — робила тим стеком півкола в повітрі.

"Непоганий улан..." — насмішкувато подумав Трохименко: він не любив у війську жінок-кавалеристів, бо вважав чомусь, що такі жінки тільки для параду на конях гарцюють...

Панна під'їхала конем близько жовніра і, по-військовому виструнчившись на сідлі, привіталася. Жовнір відповів на привітання.

— Що то бовванієє? — бридливо запитала панна в жовніра, звівши очі на перелякану Минку в розхристаній сорочині.

Панну вразила, більше — обурила, червона косинка на Минчиній голові, вона одразу впадала в око, як маків цвіт повний... І дратувала.

Жовнір, зберігаючи усмішку на вустах, розповідав панні, яка, мовляв, історія кумедна трапилася в дівчини: порушила кордон заради свині покарбованої!

— Спека, ласкава пані, а вона — пся віра-біжить купатися!...

— Так, спека...— нервово, механічно піддакує жовнірові Трохименко.

У панни — видно йому в бінокля — злобно засвітилися очі; красиве обличчя моторно якось пересмикнулось, а панна глузливо й глухо розсміялася білими-білими зубами… Рубала словами перед суворим жовніром, що йому застигла на вустах усмішка:

— Маємо певну варту, пане… Справжня ідилія на більшовицькому кордоні! Гайдамаки пасуть свині, хлопка вільно топче собі землю польську, а ви, пане… пробачте мені, що порушую військову субординацію, видно, все те переводите?

— От сволоч, землі їй хочеться: про землю щось говорить… — не розуміючи гаразд польської мови, з обуренням прислухався до слів панни Трохименко.

Останні слова з пісні якоїсь, що її виразніше проказала панна жовнірові, Трохименко зовсім не зрозумів.

— Ми, на жаль, забуваємо, — чув він, — а треба пам'ятати…

Ми покликані…

А далі — годі було зрозуміти: панна говорила про невідому Трохименкові святу якусь землю:

— Bo to ziemia swieta od Boga dana i krwia. Naszych ojcdw nie raz poswiecana.

Жовнір мовчки, похмуро вислухав панну; ні єдиним словом не обізвався, а тільки зручніше поправив собі на плечі ремінь рушниці.

— Послав би її під трамтарарам, щоб до нових віників пам'ятала, а то… стоїть, слухає, — незадоволено реагує Трохименко.

Минка забула на хвилину за свою свиню; швиденько, підсьорбнувши носа, вона втерла рукавом сльози й слухала: панна говорить вірші такому великому жовнірові… Ніби вчителька в школі — аж смішно Минці! Яка файна, красна панна на коні! І жовнір, видно, боїться її, бо так пильно-пилььно слухає… Минка, як прижене свині, розкаже матері про все-все.

Перед очима панні майорить над берегом Збруча, як маківка в цвіту, червона косинка. Панна робить стеком півколо у повітрі й повертає коня грудьки навпроти Трохименкової засідки; кінь стає дибки, шупить вуха, а панна злегка торкає його острогами і, запінена з незрозумілої червоноармійцеві люті, жене коня просто на Минку.

У Трохименка защеміло з образи серце: що вона, ця випещена й вигуляна, збирається робити з дівчам?…

Ось уже кінський копит блищить недалеко Минки… Панна смикає вудила коневі і легко, мов той джигіт, збиває стеком червону косинку…

— Ой, панночко-голубочко, я ж не винувата… Я ж її не пуската…— кричить розпатлана Минка

Вона падає на коліна і, маленька на землі, як ховрах під кущем шелюги, ковтає сльози і слова

Панна мовчки б'є стеком коня на всю руку й женеться вздовж берега за покарбованою свинею… Минка з жахом дивиться з-під куща шелюги, а загледівши копита коня над свинею, вона зривається на ноги, біжить і кричить не своїм голосом, ніби вона мати свині тій:

— Ой, панночко-голубочко, не вбивайте її… Вуйка Юхима свиня, — захлинаючись сльозами, голосить Минка.

Трохименко голосно лається, брудно, милуючи в лайці панів і підпанків. Бінокль тремтить у мит руці… А серце стукає йому так, як стукаю під Чорняєвом, на річці Бірі, коли він уперше біг в атаку.

Він міниться на обличчі; лайка більше не зривається йому з вуст, мовчки, прикусивши губу до крові, він втопив очі в одну точку-на панну… Не треба йому бінокля, він своїми очима хоче спостерігати все до кінця!

— Хами, пся крев! —голосно кричить панна, наздогнавши конем свиню.

Мить якась, і кінь з розгону розпанахав копитом черево свині; він висмикнув скривавлений копит з тельбухів тварини і, крутнувши головою, поставив піднесену ногу на сигу, зелену траву…

Свиня в агонії дико кричала і все підводила писка під кущ верболозу, бо сонце заливало їй очі.

— Так… Так,— механічно повторював Трохименко.

Панна повернула коня назустріч Минці, наздогнала її над берегом Збруча.

— Довго пам'ятатимеш, хлопко…

Минка більше не кричала й не благала; заплутавшись у високій траві, вона тихо пищала захриплим голосом, як мишеня…

Панна вдарила коня стеком між вуха й пустила його на Минку; кінь, оступився, вдруге став на дибки, а вона смикнула йому до крові вудила, — тоді він подався грудьми наперед і на всю силу, як і свиню, звалив ударом копита Минку. Тиха, як шелест зжатої пшениці, була смерть Минки.

— Пані, я не дозволю… Що ви робите? — гукнув переляканий жовнір. — Це— злочин, це…

Але його слів не чув уже Трохименко.

…Будуть, будуть пани магнати

Батьками орати, матерями волочити…-

врізався Трохименкові слова з якоїсь пісні невідомої. І серце йому стукало так, як воно стукало під Чорняєвом, на річці Бірі, коли він уперше біг в атаку.

— Я тобі, курво, покажу, як стріляють хлопи…— шептав він, підсовуючи рукою рушницю.

Тоді, вдруге за сьогодні, взяв він на мушку за всіма законами техніки військової; перед очима Трохименкові, десь у траві, лежала з розломленим хребтом Минка — маленька, як ховрах під кущем шелюги, а він пильно, вимірюючи на метке око віддаль, не спускав з очей панну на коні.

Куля дзвінко заспівала через Збруч-ріку знайому Трохименкові пісню: вйо-о-о, вйо-о-о… Цюв-у-у…

Він бачить: панна підскочила на сідлі й випорснула ногами з стремена; кінь, прищуливши вуха, зірвав копитами пилюгу й помчав у поле. А панна, впустивиш від пострілу стека, ніби намагалася мертвою рукою закрити на своєму лобі маленьку чорну цятку, що з неї стікала кров…

…До Трохименка, розмахуючи браунінгом, біг стурбований Калінкін.

Коли він підбігав уже близько варти, Трохименко підвівся і стояв з рушницею так, як повинен стояти за всіма правилами й законами вартовий.

Калінкін розводив руками, вимахував браунінгом і все докоряв чимось Трохименкові…

— Хай буде кара, хай суд військовий,-махнув у відповідь рукою Трохименко. — Серце в мене таке, товаришу Катінкін…— тихо додав він.

На постріл з кінця в кінець кордону, ріки, випускати на сполох кулі вгору. Вогненні лінії — по обидва боки Збруча — порушили спокій і стародавньої ріки, і кіп, і сивого жита далекого, що заткало аж ген-ген, на козацькому окопі, вуйка старого, схожого на лелеку.